

UTÓHATÁS

TÉZISFÜZET

UTÓHATÁS

AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET UTÓLAGOS
KIHATÁSAI FIZIKAI, KÖZÖSSÉGI ÉS
KULTURÁLIS LENYOMATOKBAN

FÜLÖP CSENGE

TÉMAVEZETŐK:

BALÁZS MIHÁLY DLA ÉS SOMOGYI KRISZTINA PHD

MESTERMUNKÁK:

SOMEŞ ALLEY, KOLOZSVÁR, ROMÁNIA, 2015

SOMEŞ DELIVERY PAVILION, KOLOZSVÁR, ROMÁNIA, 2016

MÉRA VILÁGZENEI FESZTIVÁL, MÉRA, ROMÁNIA, 2016-2017

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM

ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA

2024

Az efemer építészet egy adott hely megszokott rendeltetésétől eltérő, újszerű használati konstrukciók létrejöttét eredményezi, befolyásolja a helyszínről kialakított képünket, hozzá kapcsolódó emlékeinket. Feltételezésem szerint azonban rövid idejű fennállásuk ellenére az efemer építészeti alkotások hosszabb távú kihatással rendelkeznek. Dolgozatomban az utóhatás különböző aspektusait vizsgálom, mely nagyrészt másodlagos marad az efemer építészet eseményszerűségét, látványos jellegét tárgyaló diskurzusokban. A kutatás részben az olyan személyes tapasztalatok feldolgozásán alapszik, mint amilyen a mesterműként is megjelölt alkotások.

Az efemer építészet valamilyen céllal jön létre, legyen szó a téralakító, javító szándékról, valaminek a kifejezéséről vagy egy téri atmoszféra létrehozásáról. Kezdetől fogva egy véges időszakra van tervezve, akár rövidtávú, pár napos, akár hosszútávú, pár éves beavatkozásról van szó. Ennek a típusú építészetnek meghatározó és elidegeníthetetlen jellemzője az ideiglenesség – determinálja a kiinduló gondolatot, a tervezést, a kivitelezést és mindez által a felhasználók térélményét is, illetve felszabadít egy sor olyan kötöttség alól, amely a permanens épületek esetében érvényes.

A dolgozat négy fejezetből épül fel – az első fejezetben az elméleti megközelítést vázolom fel, míg a következő három fejezetben az utólagos kihatások háromfajta kategóriáját mutatom be, lenyomatokként azonosítva az utóhatásokat. Az egyes kategóriákon belül az esettanulmányok készítésén keresztül azonosítottam a különböző hatásmechanizmusokat. Az általam felállított rendszer emiatt nem tekinthető véglegesnek, inkább egy bővíthető és moduláris struktúraként írható le. A szöveg szerkezete ennek megfelelően épül fel, ezáltal többféle olvasata lehetséges: a fejezetek szerinti lineáris haladás, illetve a fő esettanulmányok szakaszonkénti összeolvasása szerint.

Az első fejezet az efemer építészet főbb jellemzőit járja körül, különös tekintettel azokra az aspektusokra, melyek valamiképpen a „jövőbe” mutatnak. Figyelemfelkeltő, rámutat az aktuális problémákra, és mint a valós élet modellje, jelenlétével egy potenciális jövőképet mutat meg, egyben befolyásolva is azt. Ebben a fejezetben az ideiglenes építészet fenomenológiai, illetve a személyes emlékezethez kapcsolódó vonatkozásait is tárgyalom. Az efemer építészeti esemény emléke a meglévő térhez kapcsolódik hozzá, és felidéződik azután is, hogy maga a történet már elmúlt.

A második fejezetben azokat a típusú kihatásokat vizsgálom, melyek kézzelfogható, fizikai lenyomatokat hagynak maguk után. Ide tartoznak azok az efemer építészeti alkotások, melyek valamilyen okból kifolyólag nem bontódtak el, hanem ottmaradtak részben vagy akár egészben, illetve fizikai lenyomatokként azonosíthatóak a tervezetten bontható

és aztán újjáépíthető installációk is, úgymint az évente ismétlődő rendezvények vagy fesztiválok építésze. Az ottmaradt töredékek vagy újra felbukkanó installációs elemek hasonlóképpen működnek, mint az építészeti romok – nosztalgikus érzést keltenek a nézőben, egy elmúlt eseményre emlékeztetnek.

A harmadik fejezet a közösségi lenyomatokat ismerteti: olyan utóhatásokat, melyek egyéni és lokális szinten működnek, megváltoztatva a hely megítélését és a közösség hozzá fűződő viszonyát. Leginkább az alulról szerveződő kezdeményezések esetében, problémás helyeken jön létre, ahol a beavatkozás képes egy jobb alternatívát felmutatni. Az efemer építészet nyomán a korábban kihasználatlan, személytelen terekhez ragaszkodni kezd a közösség, nem-helyek tudnak helyekké formálódni, és lépések történnek annak érdekében, hogy az adott helyszín valóban átalakuljon és bekapcsolódjon a lokális életbe.

A negyedik fejezetben az utóhatások harmadik és legösszetettebb kategóriáját, a kulturális lenyomatokat elemzem. Az efemer építészet képes kulturális párbeszédet generálni, amely fennmarad azután is, hogy maga az építészeti esemény véget ér. A kulturális lenyomat létrejön a felhasznált építőanyagok jelentésváltozásának szintjén, mely a könnyed fesztiválépítészen keresztül a traumatikus múlt szimbolikus megjelenítéséig terjed, a kollektív emlékezetre gyakorolt hatásában, illetve a szakmai diskurzusok gerjesztésében, mely megvalósulhat már a program ideje alatt közvetlenül viták és előadások szervezése által, vagy közvetett módon a környezeti problémákra való figyelemfelhívás vagy ideológiai, építészetelméleti kérdésfelvetések által. Talán legelentmondásosabb aspektusa az efemer építészet dokumentálás általi lenyomata, hiszen a [online] publikálás egy bármikor elérhető archívumba való bekerülést is jelent, azt a hamis benyomást keltve a nézőben, hogy megismerheti az építészeti tereket anélkül, hogy megtapasztalta volna azokat a valóságban – az efemer építészet esetében pedig azután is, hogy az esemény már elmúlt.

A három típusú lenyomaton keresztül az ideiglenes építészet egy olyan attribútuma vizsgálható – a hosszú távon ható, téri jelentésalakító képessége –, mely a gyors leforgású, eseményyszerű jellege mellett sokszor elvész. Az efemer építészet utóhatása azonban legalább olyan fontos lehet, mint a fennállás idején betöltött szerepe.

TÉZISEK

1. tézis: INDIKÁTOR

AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET EREJE SZOKATLANSÁGÁBAN ÉS ÚJSZERŰSÉGÉBEN ÁLL. KÉPES RÁIRÁNYÍTANI A FIGYELMET A MEGSZOKOTTSÁG OKÁN MELLŐZÖTT JELENSÉGEKRE, RÁMUTATNI AKTUÁLIS KÉRDÉSEKRE, PROBLÉMÁKRA ÉS KORÁBBAN FEL SEM MERÜLT IGÉNYEKRE. KÉPES EGY JÖVŐKÉPET, ÉS EZÁLTAL VÁLTOZÁST GENERÁLNI.

Egy ideiglenes építészeti alkotás a nézőnek a fizikai helyváltoztatás által olyan új nézőpontot ajánl fel, amely tudatos megfigyelésre ösztönzi, és új megvilágításba helyezi a környezetét. A felmutatott problémákra egyúttal választ is ad – az efemer építészet mint a valós élet modellje, a kísérletezés és a közvetlen próba útján egy lehetséges megoldást, jövőképet jelenít meg, ezáltal befolyásolva is annak alakulását.

2. tézis: LENYOMAT

AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET HATÁSA TÚLMUTAT SAJÁT TERVEZETT FIZIKAI ÉLET-TARTAMÁN, SZELLEMI ÉRTELEMBEN KITERJEDTEBB ANNÁL. HATÁSA AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET, EZEN BELÜL A HELYEK JELENTÉSÉNEK ÉS TÉRHASZNÁLATI MÓDJAINAK FORMÁLÁSÁBAN NYILVÁNUL MEG, ÉRZÉKELNI PEDIG FIZIKAI, TÁRSADALMI, KULTURÁLIS LENYOMATAIBAN LEHETSÉGES.

A különböző lenyomatok létrejöhetnek szimultán is egy efemer építmény nyomán, és épülhetnek egymásra vagy létezhetnek egymástól függetlenül, mátrixszerű rendszert alkotva. Az egyes kategóriákon belül az esettanulmányok készítésén keresztül azonosítottam a különböző hatásmechanizmusokat.

3. tézis: EVOKATÍV

A FIZIKAI LENYOMATOK KÖZVETLEN TÖREDÉKEI EGY MÁR ELMÚLT ÁLLAPOTNAK. EMLÉKEZTETŐ JELKÉNT MŰKÖDNEK, EZÁLTAL HIÁNYÉRZETET KELTENEK VAGY VÁGYAT ÉBRESZTENEK AZ ÉLMÉNY ÚJRA ÁTÉLÉSÉRE, EZ A JÖVŐRE GYAKOROLT HATÁSMECHANIZMUSUK ALAPJA.

A fizikai utóhatás kapcsán kétféle lenyomat különböztethető meg: az iteratív, vagyis visszatérő, illetve a remanens lenyomat. Előbbi azokra az építményekre vonatkozik, melyek részleteiben vagy akár teljes egészében visszatérnek, hasznosulnak egy következő alkalommal, magukon hordozva az előző esemény emlékét. A remanens lenyomat az utólag ottmaradt építmények vagy részleteik. A maradványok vagy újra felbukkanó installációs elemek hasonlóképpen működnek, mint az építészeti romok – nosztalgikus érzést keltenek a nézőben, egy elmúlt eseményre emlékeztetnek.

4. tézis: TRANSZFORMÁTOR

A KÖZÖSSÉGI LENYOMATBAN AZ EFEMER ÉPÍTÉS ZET AZON HATÁSA MUTATKOZIK MEG, MEL Y ÁLTAL ÉLMÉNYEK KAPCSOLÓD NAK A HELYHEZ É S SZEMÉLYES KÖTŐDÉS ALAKUL KI HELY EKKEL É S KÖZÖSSÉGEKKEL. EZÁLTAL KÉPES A NEM-HELYET HELL YÉ ALAKÍTANI.

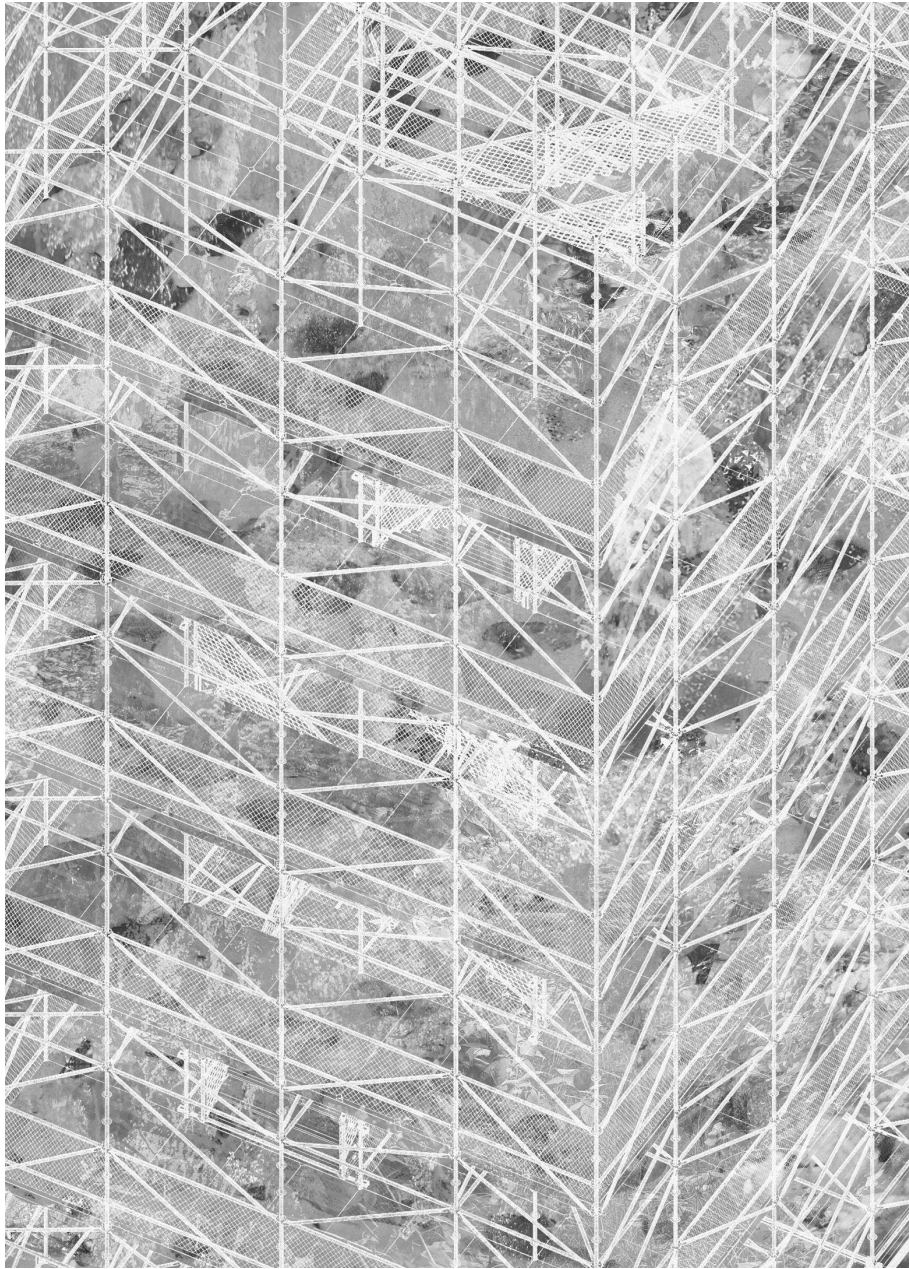
A vizsgált esettanulmányokban olyan elhanyagolt, kihasználatlan közterek kerülnek fókuszba. Ezek tranzitónaként viselkednek vagy épp teljesen kikerülnek a város mozgásteréből, olyannyira, hogy nem-helyként azonosíthatóak. Az efemer építészet képes megváltoztatni a hely megítélését és a közösség hozzá fűződő viszonyát. A beavatkozás nyomán állandósuló funkció az ideiglenes építészet sikerét igazolja, azt jelenti, hogy a kísérlet elérte célját, és a problémás területtel foglalkozni kezdenek.

5. tézis: INTERFERENCIA

AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET FELÜLÍRHAJJA A MEGSZOKOTT JELENTÉSTARTALMAKAT, MÓDOSÍTHATJA A KOLLEKTÍV EMLÉKEZETET. AZ ALKOTÓI SZÁNDÉKTÓL FÜGGŐEN ALAKÍTJA A BERÖGZÜLT IDEOLÓGIÁKAT, INTERAKCIÓRA KÉSZTETI ÉS EDUKÁLJA A KÖZÖSSÉGET.

A traumatikus történelmi emlékek, melyek hozzátapadnak az épített környezethez, részét képezhetik egy efemer installáció koncepciójának, szándékosan befolyásolva a közösség kollektív emlékezetét. Ez létrejöhet olyan efemer építészeti alkotás hatására is, melynek nem az az elsődleges célja, a visszatérő jelenléte azonban a kollektív emlékezetre is hatással van.

6. tézis: REFLEXIÓ

AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET FIZIKAI MÚLANDÓSÁGA ELLENÉRE A DOKUMENTÁLÁS ÉS PUBLIKÁLÁS ÁLTAL HOSSZÚ IDŐN ÁT KÉPES FOLYAMATOSAN ALAKÍTANI A SZAKMAI DISKURZUST.

Az efemer építészet azon tulajdonsága, hogy egyértelmű, vizuális és téri eszközökkel tudja kifejezni mondanivalóját, képessé teszi szakmai párbeszéd kiváltására. A kulturális lenyomatok építészeti diskurzusra gyakorolt hatása többféle formában megjelenhet: nyilvános, köztereket érintő vitákban, építészeti tervpályázatokban vagy edukációs jelleggel az építő workshopokban. Szabad értelmezhetősége következtében hatékony inspirációs forrásként működik az alkotói folyamatokban. Tovább lépve pedig – a dokumentálás és széles körben való megismerhetőség által – akár építészeti irányzatok kialakulásához, módosulásához vezethet.

UTÓHATÁS. AZ EFEMER ÉPÍTÉSZET UTÓLAGOS KIHATÁSAI FIZIKAI, KÖZÖSSÉGI ÉS KULTURÁLIS LENYOMATOKBAN

Fülöp Csenge

Témavezetők: Balázs Mihály DLA és Somogyi Krisztina PhD

Mestermunkák:

Someș Alley, Kolozsvár, Románia, 2015

Someș Delivery Pavilion, Kolozsvár, Románia, 2016

Méra Világzenei Fesztivál, Méra, Románia, 2016-2017

Doktori értekezés

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építőművészeti Doktori Iskola

2024

Papír: Phomemo M80F kétoldalú hőpapír

Betűcsalád: geomanist

Kötés: Angelo Expres

Sepsiszentgyörgy, Románia

2024

A kiadvány hőpapír felhasználásával készült, ezért a nyomtatás néhány [legfeljebb tíz] éven belül eltűnik. A digitális lenyomat valószínűleg ennél sokkal hosszabb ideig olvasható majd.